

LYTIŠKUMO UGDYMO PRINCIPAI

APIE PRINCIPUS

Troškimas mylėti ir būti mylimu yra žmogiškosios prigimties dalis. Sėkmingo gyvenimo, sėkmingos santuokos ir šeimos siekimas yra svarbiausias jaunų vyrų ir moterų poreikis. Tačiau kad atrasti tinkamą santykį su savo lytiškumu, tapatybe, bendravimo ilgesiu bei jo baime nėra lengva, įvairiuose žiniasklaidos šaltiniuose galima pamatyti kasdien. „Tad ar mūsų meilės supratimas yra teisingas?“ klausė Romano Guardini ir tęsė: „Dažnai jis sentimentalus ir silpnas. Mūsų laikmetis turi meilę suprasti kaip kažką daug didesnio, galingesnio ir bauginančio nei kad dabar supranta.“

Meilė mus ne tik „išstinka“: mes taip pat galime pasimokyti iš kitų patirties. Norėdami padėti išsirinkti savąjį veikimo būdą iš įvairiausių galimybių, čia pateikiame ekspertų svarstymus ir siūlymus.

Jie skirti tiems, kurie su ugdymo klausimais susiduria savo šeimose, bendrai ugdyme (teoriniame ir praktiniame), mokyklose ir ugdymo įstaigose. Jie taip pat yra orientuoti į jaunus žmones, ieškančius patikimų patarimų brendimo laikotarpiu.

Tulpės yra prasmingas simbolis. Pradinėje fazėje tulpių svogūnėliai yra sandariai uždaryti, tačiau jų viduje glūdi išsiskleidimo galia. Bandytas jas išskleisti jėga nepadės tulpėms greičiau pražįsti. Tačiau sulaukusios savo laiko, jos pražįs pačios. Leisdami tulpei subręsti ir sulaukti tinkamo laiko, būsimė apdovanoti žydinčios gėlės grožiu.

1. PAGRINDAI

Laimės siekimas yra pamatinis kiekvieno asmens poreikis. Ir būtent lytiškumas gali jam suteikti laimę – tačiau neretai ir paversti giliai nelaimingu. Todėl yra būtinas sąmoningo, brandaus ir atsakingo elgesio su savo ir kito gimtiškumu ugdymas. Daugumai jaunuolių tvirti santykia tarp vyro, moters ir jų vaikų yra esminė jų laimingo gyvenimo vizijos dalis. Šis troškimas turėtų būti palaikomas, net jei jų dabartinė šeimos situacija yra skirtinga („sudėtinės“ šeimos[1], skyrybų situacija, vieniši tėvai ir t.t.). Jauni žmonės turėtų būti padrašinami siekti pilno savo kaip vyro arba moters išsiskleidimo, patys spręsti dėl savo ateities.

Svarbu suprasti, kad žmogaus lytiškumas yra susijęs su giliais gyvenimo dėsniais. Šie dėsniai ir su jais susijusios patirtys yra būdingi visiems žmonėms. Jie gali būti atpažinti ir tinkamai išreikšti. Akivaizdu, kad jie negali būti savavališkai pakeisti kitais, tačiau objektyviai galioja įvairiose kultūrose ir religijose.

Lytiškumas apima visą asmenį. Jis turi fizinį, emocinį, kognityvinį, socialinį, kultūrinį ir dvasinį matmenis. Lytiškumo vystymasis yra kiekvieno asmens individualybės brendimo dalis ir esminis faktorius, auginantis santykių kūrimo kompetenciją. Skirtingai nuo gyvūnų, žmogaus lytiškumas negali būti redukuojamas iki kūno poreikių ir jų patenkinimo sekos. Kaip gyvybinė asmenį formuojanti galia, jis kartu yra dovana ir užduotis, kadangi lytiškumo valdymas ir seksualinio elgesio pasekmės susiję su atsakomybe. Lytiškume žmogus pilnai išreiškia savo asmenybę. Pasireikšdamas kaip (taip pat ir neverbalinė) komunikacija, jis gali daryti ir trikdyti bei būti neteisingai suprastas. Siekiant prisidėti prie laimingo gyvenimo kūrimo, lytiškumo kaip kūniškos meilės kalbos dėsniai turi būti pažinti ir turimi omenyje.

Visų pirma svarbu perteikti vaikams ir jaunimui teigiamą bei visuminį požiūrį į lytiškumą, kad jie be baimės galėtų formuoti natūralų jo supratimą. Jis turėtų būti suvokiamas kaip kūno gyvybinė galia, reikalaujanti ugdymo. Be to, jaunimui turi būti parodyti su lytiškumo sritimi susiję pavojai.

Esminė tapimo suaugusiu užduotis yra seksualumo integravimas į visą asmenybę bei gebėjimas būti nepriklausomu socialinėje bei kultūrinėje aplinkoje.

Kai tai pavyksta, žmoguje formuojasi svarbūs gebėjimo pagarbiai elgti su savimi ir kitais pagrindai. Dėl šios priežasties vaikams ir jaunimui reikalingas ugdymas ir brandinimas, kuris žvelgia į asmens formavimą visuominiu požiūriu. Klausimo susiaurinimas iki grynai techninio ar biologinio seksualinio švietimo yra nepakankamas.

Kadangi lytinis vaiko vystymasis reikalauja (pozityvaus) formavimo, lytiškumo ugdymas visų pirma yra tėvų teisė ir pareiga. Šeima yra svarbiausia ugdymo bazė sveikam gimtiniam vystymuisi. Mokyklai tenka užduotis paremti šią atsakomybę prisiimančius tėvus.

[1] Angl. "patchworkfamilies" - šeimos, kuriose augantys vaikai gali būti tiek bendri, ir gimę ankstesnėse santuokose ar partnerystėse.

2. LYTIŠKUMO UGDYMO TIKSLAI

Holistinis lytiškumo ugdymas siekia šių tikslų:

- » Lydėti jaunas žmones, siekiančius savo lytinį vystymąsi paversti visos asmenybės vystymosi dalimi, padėti jiems priimti save.
- » Padėti jaunimui atrasti savo kaip vyro ar moters tapatybę ir padėti suvokti savo orumą. Tai apima teigiamo požiūrio į kitą lytį formavimąsi, lyčių papildomumo suvokimą ir branginimą.
- » Suteikti žinių apie lytinį brendimą ir tokias bendravimo formas, kurios padeda jauniems žmonėms priimti atsakingus sprendimus lytiškumo srityje. Tai taip pat padeda išvengti santykių nutrūkimo ir skyrybų.
- » Įgalinti jaunas žmones apie lytiškumą, jausmus ir santykius dalintis su kitais, o taip pat formuoti reikalingą, tinkamą ir pagarbią kalbėseną.
- » Suteikti asmenims visuminį požiūrį į draugystę, meilę ir vaisingumą ir padėti jiems suprasti meilės ir lytiškumo dėsnius (lyčių poliariškumą, meilės besąlygiškumą, ištikimumą bei ilgalaikius santykius, įgalinančius abipusį atsidavimą bei norą turėti vaikų).
- » Padėti išsiugdyti natūralų, teigiamą ir atsakingą požiūrį į lytiškumą. Tai apima gebėjimą ne tik pajusti troškimą, bet ir sutaurinti jį susivaldymo pagalba.
- » Išvengti paauglių nėštumo ir abortų ir padėti suvokti kiekvieno žmogaus vertę nuo prasidėjimo momento iki natūralios mirties.
- » Padėti išvengti lytiniu keliu plintančių ligų.
- » Išmokyti atpažinti asmens privatumo ribų pažeidimą ir tuo pačiu pasipriešinti seksualinei prievartai bei pornografijai.
- » Skatinti kritiškai vertinti įvairias vertybių sistemas tuo laikotarpiu, kai jauni žmonės, vis labiau patiria spaudimą lytinės orientacijos ir elgsenos srityse. Tokia vidinė laisvė taip pat įgalina juos būti tolerantiškais žmonėms, turintiems kitokią seksualinę orientaciją.
- » Toks lytiškumo ugdymas padės jauniems žmonėms pažinti lytiškumą daugeliu aspektų ir įgalins juos šioje gyvenimo srityje elgtis taip, kaip naudinga jų asmeniui kaip visumai.

Toks visuminis lytiškumo ugdymas giliai atliepia visuomenės interesus. Šalia teigiamo poveikio jaunuolio asmenybės raidai jis padeda ne tik gyventi atsakingai ankstesnių ir ateinančių kartų atžvilgiu, tačiau taip pat ugdo bendrai sveiką gyvenimą ir šeimai bei vaikams draugišką visuomenę.

3. LYTIŠKUMO UGDYMO KOKYBĖS STANDARTAI

Ugdymo standartai:

- » Lytiškumo ugdymas turėtų atitikti jauno asmens amžių, brandą ir asmeninės brandos lygį. Taigi, lytiškumo ugdymas turėtų būti orientuotas į kiekvieno jaunuolio individualią raidą ir psichologinės brandos etapą. Šio etapo ribos neturėtų būti peržiangiamos.
- » Lytiškumo ugdymas žvelgia į vaikus ir jaunimą pagarbiai kaip į unikalius asmenis ir suteikia jiems erdvę išsakyti savo klausimus, baimes ir lūkesčius. Reikalinga erdvė emocijų išraiškai, vertybių kvestionavimui ir gilesniam suvokimui.
- » Geras lytiškumo ugdymas veikia visą asmenį. Be temų apie vykstančius fizinius ir psichologinius pokyčius, jis taip pat nagrinėja jausmus, protavimo bei sprendimų reikšmę, draugystės dinamiką ir sociokultūrinės aplinkos poveikį. Ypatingai pabrėžiamas gebėjimas už save ir kitus prisiimti atsakomybę.
- » Parenkant ugdymo medžiagą ir turinį turėtų būti gerbiamas ir priimamas domėn natūralus gėdos jausmas. Lytiškumo ugdymas nėra vieta temoms apie seksualinį eksperimentavimą.
- » Brendimo laikotarpiu mergaitėms ir berniukams turėtų būti padedama sustiprinti savo lyties tapatybės suvokimą bei savivertę. Šiame kontekste kalbant apie specifinius berniukus ir mergaites liečiančius klausimus, būtų prasminga pradžioje susitikti ir kalbėtis atskirose grupėse. Koedukacija tampa prasminga tik po to, kadangi kitos gimties suvokimą įgalina gilus savosios įsisąmoninimas.
- » Liečiant dalykus, specifiskai būdingus konkrečiai lyčiai, bent pagrindinai berniukams turėtų kalbėti vyrai, o mergaitėms – moteris.
- » Tam, kad būtų jaunuoliai apmąstyti daugelį lytiškumo aspektų bei susiformuotų tvirtais argumentais pagrįstas pažiūras, ugdymas reikalauja laiko, turėtų būti tęstinis ir atitikti amžiaus tarpsnio poreikius.
- » Mokymo turinys turėtų būti pateikiamas interaktyviai. Pačių prieitos išvados bei sprendimai tolesniam asmenybės vystymuisi ir augimui turi didžiulę įtaką.
- » Standarty ksztalcentia
- » Pedagogzy seksualni potrebuja ksztalcentia interdyscyplinarneho, ktore obejmowac będzie treści z zakresu biologii, psychologii, etyki, pedagogiki i dydaktyki, jak również duchowości.
- » Kształcenie powinno odnosić się również do pracy nad własnym życiorysem z uwzględnieniem rozwoju seksualnego. Pedagog seksualny musi reprezentować dojrzałą osobowość, która pozwoli mu na właściwą ocenę wymaganej w trakcie zajęć bliskości lub dystansu; musi również zabiegać o kształtowanie odpowiednich postaw przy zachowaniu pełnego szacunku wobec swoich uczniów.

Ugdytojų rengimo standartai

- » Lytiškumo ugdytojai (pedagogai) privalo turėti tarpdisciplininį išsilavinimą, apimančią biologinių, psichologinių, pedagoginių - didaktinių, etinių ir dvasinių aspektų turinį.
- » Ugdytojų rengimas numato taip pat ir biografinį darbą susijusį su savo paties gimtiškumo raida. Lytiškumo ugdytojai turi būti brandžios asmenybės, kurios gali tinkamai įvertinti ir gerbti reikalingą artumo ir atstumo proporciją, ir kurių pagarba persmelktas elgesys su ugdytiniais padeda formuotis teisingom įžvalgoms.
- » Kuravimas, priežiūra ir reguliarus kvalifikacijos kėlimas užtikrina darbo kokybę.
- » Pedagoginė lytiškumo ugdymo koncepcija, kuriama bendradarbiaujant vyrams ir moterims, turi būti moksliskai atnaujinama. Todėl seksualumo raidos bei pedagogikos srityje turi būti toliau atliekami moksliniai tyrimai.
- » Ugdytojų parengimas ir gimtiškumo ugdymo koncepcija turėtų būti reguliariai vertinami.

4. LYTIŠKUMO UGDYMO TURINYS

Lytiškumo ugdymo prioritetetai apima asmens tapatumo stiprinimą, komunikacijos ir išraiškos kompetencijų įgijimą, objektyvumą, socialinius ir etinius standartus, žiniasklaidos, įvairių kultūrų ir religijų pažinimą, taip pat mokymąsi iš tarpasmeninių santykių patirties. Šiame kontekste lytiškumas yra pateikiamas pozityviai, kaip tarnaujantis gyvybei ir konstruktyvus: kaip asmens tapatybės pagrindas, kaip meilės išraiška ir įsipareigojimo ženklas, kaip gyvybės ir džiaugsmo šaltinis.

Lytiškumo ugdymas remiasi šiais principais:

- » Jis padeda vaikams ir jaunuoliams suprasti kas vyksta jų kūne. Tai apima ne tik gimties organų ir hormonų pokyčius, bet taip pat ir smegenyse bei aplinkos suvokime vykstančius pasikeitimus. Asmeniškai palydintis mokymas sustiprina jaunuolius netikrumo ir baimių akivaizdoje ir padeda jiems atrasti savo gimtiškumą kaip vystymosi ir asmenybės išsiskleidimo šaltinį.
- » Pateikiama informacija apie natūralų moters vaisingumo ciklą. Mergaitės savo moteriškumą ir vaisingumą mokosi vertinti. Meilės ir prokreacijos temos yra tyrinėjamos natūraliame gamtiniame ir kultūros kontekste, pabrėžiant vyro ir moters atsakomybę už naujos šeimos pradėjimą ir kūrimą. Berniukai taip pat mokosi vertinti savo bundantį vaisingumą ir vyriškumą. Yra perteikiami skirtingi abiejų gimčių reagavimo tipai. Mergaitės ir berniukai apsvaisto būdus kaip atsakingai valdyti šias reakcijas.
- » Savo vaisingumo įsisąmoninimas atlieka raktinį vaidmenį: galimybės tapti tėvu ar motina suvokimas seksualiniam elgesiui suteikia kitokį svorį ir atsakomybę.
- » Mokomasi savo jausmų priėmimo, išreiškimo bei pagarbaus valdymo. Tai liečia bet kokius jausmus, bet ypatingai susijusius su jaunystėje pabundančiu lytiškumu.
- » Ateities vizijos, gyvenimo suaugus aptarimas veda prie tikslo siekiančio elgesio. Išsamiai aptariama meilės reikšmė ir savęs dovanojimas.
- » Lytiškumas visada susijęs su požiūriu į save ir kitus. Todėl esminę lytiškumo ugdymo dalį sudaro komunikacijos ir santykių kūrimo kompetencijų įgijimas. Visų pirma tinkamai aptariamas draugiškų santykių kūrimas. Norint apsaugoti nuo galimo santykių žlugimo, aptariama pasitikėjimu, ištikimybe ir meile grįstų santykių vertė. Vyro ir moters santuoka yra įvardijama kaip saugiausia vieta išgyventi lytiškumą ir auginti vaikams.
- » Jaunuoliams padedama suprasti, kad lytiškumas yra veikiamas tam tikros psichologinės motyvacijos, kuri būdinga specifiniam gyvenimo tarpsniui ir kad ši motyvacija kinta gyvenimo eigoje.
- » Lytiškumo ugdyme vyro ir moters santykis aptariamas biologiniu ir kultūriniu lygmeniu ir pateikia pagarbos vertą kiekvienos lyties paveikslą. Tėvystė ir motinystė pateikiama kaip svarbi ir atsakinga užduotis. Branduolio šeima (tėvas, mama ir vaikas/ai) laikoma įprastine norma, kadangi ji iš esmės atspindi jaunuolių aplinką ir taip pat jų siekius ir svajones.
- » Atitinkamai vaikų amžiui lytiškumo ugdymas pristato įvairias seksualines orientacijas jų realaus paplitimo visuomenėje kontekste. Mažumos nėra nei diskriminuojamos, nei idealizuojamos; dauguma nėra nei ignoruojama, nei nuvertinama. Išreiškiama pagarba kiekvienam asmeniui.
- » Taktiškas rūpestis yra skiriamas vaikams ir jaunuoliams, kenčiantiems dėl nutrūkusių šeimyninių santykių. Tai daroma tinkamu būdu, jų nesumenkinant.
- » Suteikiama informacija apie paauglų nėštumą ir lytiškai plintančias ligas, nesuteikiant jiems didžiausios reikšmės.
- » Lytiškumo ugdymas atkreipia dėmesį į ankstyvų lytinių santykių ir palaido elgesio fizinei ir psichologinei sveikatai keliamą pavojų, į susivaldymo ir laukimo svarbą (troškimų sukilninimą).
- » Žodžiu ir iliustratyviai parodoma kūdikio raida nuo pat prasidėjimo momento. Atitinkamai vaikų amžiui yra paaiškinamos fizinės ir psichologinės aborto pasekmės.

- » Šeimos planavimo metodai ir jų poveikis vyrui ir moteriai atskirai ir jų santykiams bendrai pristatomi atitinkamai amžiui ir brandos lygiui. Kontraceptikų poveikiai ir šalutiniai poveikiai taip pat pristatomi atsižvelgiant į amžių. .
- » Diskutuoiant apie juridines ir asmenines privatumo ribas, siekiama suteikti supratimą ir apsaugoti nuo seksualinės prievartos. Jaunuoliai mokomi įvardinti savo privatumo ribas ir sakyti „ne“ (pasitikėjimo savimi mokymas).
- » Lytiškumo ugdymas aptaria kūno ir sielos higieną, t.y. pornografijos, seksualinio dirginimo telefonu, prekiavimo kūnu ir pan. vengimą.
- » Lytiškumo ugdymas pabrėžia žiniasklaidos kompetetingumą. Realybė ir iliuzija eina greta. Jaunimui padedama kritiškai pažvelgti į žiniasklaidos naudojimą jų asmeninio brendimo ir gyvenimo tikslų kontekste, ypač atsižvelgiant į pornografijos daromą žalą santykiams. Taip pat aptariama narkotikų vartojimo prevencijos tema.

5. BENDROSIOS SĄLYGOS

Lytiškumo ugdymas yra pirminė tėvų ir globėjų teisė. Todėl tėvai ir globėjai visada turi būti informuojami ir įtraukiami, kai lytiškumo ugdymas yra dėstomas ugdymo įstaigoje.

Dalis tėvų būna nepajėgi kalbėti su vaikais tokiomis temomis dėl laiko apriboimų, turinio ar savo pačių patirties, todėl dažnai jiems reikalinga parama ir mokymas.

Tuo pačiu mes turime pripažinti, kad jaunuoliai natūraliai ir dėl brendimo siekia atsiskirti nuo savo tėvų. Todėl ugdymo galimybės už šeimos ribų yra svari pagalba tėvams vykdant jų išsipareigojimą. Atsižvelgiant į tai lytiškumo ugdymas mokykloje ir už jos ribų atlieka papildančią ir paremiančią funkciją. Reikalinga priminti, kad dalyvavimas lytiškumo ugdymo pamokose turi būti savanoriškas: tėvai turi turėti teisę neleisti į pamokas savo vaikų, o jaunuoliai atsisakyti jų patys.